

آثار عتیقه بودائی باامیان

مترجم آقای احمد علیخان

- ۲ -

ذکر آثار عتیقه باامیان از زبان سائر اروپائینها

هید Hyde ولفورد Wilford و غیره

« هید » اولین اروپائینی است که از اصنام عظیم الجثه باامیان ذکری نموده است .
بعد از « ولفورد » Wilford (۱) چندین صفحه در اطراف باامیان
که آنرا شهر عمده بودائی یاد کرده نوشته است . مشارالیه میگوید که بودائینها
این دو مجسمه عظیم الجثه را نمایش تصاویر « شاما » Cha-ha-ma
و مریدش سلسال (۲) Sa,sa,la میدانستند . طوریکه مطلعیم منبع این
دو اسم اخیر الذکر افسانه های رزمی اسلام می باشد .

« مونستر الفنتن » Mountstuart Elphinstone (۳) (۱۸۱۴)

از روی عقیده ولفورد می نویسد که بت های باامیان بلاخذهب بودا ارتباطی دارد .
و ۵ سال بعد از نشر کتاب Kabul (کابل) « مونستر الفنتن »
« مورکروفت » Moorcroft (۴) باامیان را معاینه نمودند
(۲۵ و ۲۷ ماه اکت ۱۸۲۴)

(۱) کیطان فرانسس ولفورد Francis Wilford در صفحه ۴۶۹ - ۴۶۲ جلد ۶ کشفیات
آسیائی مقاله بعنوان « کوی قنار » نوشته و راجع به باامیان چند صفحه بحث نموده است .
(۲) سلسال عظیم الجثه در شمال بحیره اسود کرمان Agg-Kerman را بنا نهاده در آنجای زیست
و در سنه ۱۴۸۲ گرفتار شد . از افسانه های رزمی حضرت علی رض معلوم می شود که سلسال در
دشت قام قم - Quam - Qum مجور ارک فوق الذکر می زیست .
(۳) کتاب کابل صفحه ۴۸۷

*

* *

شرایط کارروائی عتیقه شناسی در افغانستان

(۱۸۲۴ - ۱۹۲۴)

بعد از نفری فوق الذکر « سر الکسندر برنس » Sir Alexandre Burnes (۱) « داکتر ژرات » Dr. géraud « هونیک برگر » Honighberger « شارل من » ch. Masson معبر بامیان را عبور نموده در حین مسافرت بر خطر خویش منتهای فعالیت ، طاقت و تحمل را بکار برده اند . علاوه بر خستگی منازل صعب و ناهموار خوف توقیف و بندی گری عم ایشان نهیدید میکرد (زیرا فراموش نباید کرد که اکثر این قبیل مسافرین اروپائی که در قرن ۱۹ یا ۱۸ وارد افغانستان شده اند ، هر آرزو یا مطلبی که داشتند عموماً مسافرت شان مخفی و بلا اجازه و رسمیت بوده . اگر هر اس توقیف هم ایشانرا نهیدید میکرد جاداشت - مترجم هر روز آنها ب مجور و ستم و برداخت و جرهائی میکذشت ، هر گاه تلون و یا تعصب کدام ظالم محلی بشور می آمد هیچ چیز مانع اقدامات او شده نمیتوانست) البته تعصبات قرن قبل و اضمحلال یکباره افغانها در طی آن دوره از نجا و زات بیجای بیگانگان کشیده اند در نسل آن دوره محظنون ایشان را تولید کرده باشد - مترجم) این حوادث ناگاهی در دست بی آب و دانه بلخ و گاهی در جلگه مارژیان که در هر دوی آن انسان و تصمیات او خاک و فنا می شود خاتمه می یافت . برنس « قبر » مورکورف « را در بلخ و از « تربک » را در مزار شریف دیده است این دو متوفی گوئی در اتریک سر نوشت در وقت نزع خستگی راه ، تکالیف تب ، الم و محز و نیت و بیکی را متحمل شده اند در چنین محیط

(۱) « الکسندر برنس » در ۹ نوامبر ۱۸۴۱ بکابل بقتل رسید .

بر خطر این اشخاص بدون اینکه نرس را بخود راه دهند بلا تردید صد ها کیلو متر را پیموده معلومات قیمتداری برای تکمیل اسناد خود مجتمع نموده اند. صاحب مناصب انگلیسی که سمت نمایندگی در کمیسیون تعیینات خطوط سرحدی روس و افغان داشتند بوضع راحت تری ازین معبر عبور نموده اند. بهر حال اگر از یکطرف جنبه خطرات متصوره برای ایشان محدود بود تکالیف بدنی را مانند سائرین متحسب شده اند و معلوماتی که « کپتان میتلاند » Cap. Maitland و « تالبوت » Talbot در حین اقامت خود در بامیان (۱۸۸۵) نوشته اند قابل تحسین و ملاحظه میباشد. اعضای هیئت عتیقه شناسی فرانسه در اثر کمک ما مورین افغانی و حمایت شاه منور افغانستان اعلیحضرت امان الله خان از ۱۹۲۲ تا ۱۹۲۴ بحال آرامی توانست نجسبات و کشفیات خود را در بامیان ادامه دهد.

مجله نجسبات عتیقه شناسی که قبل از ورود هیئت

اعزامی فرانسه در بامیان تعمیر شده است

(۱۹۲۲ - ۱۹۲۴)

چون هیئت اعزامی فرانسه مفصلاً رویه هیكل تراشی و نقاشی های بامیان را مطالعه نمودند واضح شد که تشریحات « مورکروف » و « تری بک » حاوی ملاحظات قابل تقدیر میباشد (۱)

(۱) « ویلیام مورکروف » و « ژورژ تری بک » در سنه ۱۸۱۹ تا سنه ۱۸۲۵ در بعضی مناطق پنجاب مثل لاندک ، کشمیر ، پشاور و بعضی حصص افغانستان مانند کابل ، قندوز و بخارا مسافرت کرده اند .

« سر الکسندر برنس » ودا کتر « ژرار » در ماه می ۱۸۳۲ (۱) بامیان را معاینه نمودند، چنانچه بعضی اقتباسات مکاتیب « ودا کتر ژرار » که در « مجله انجمن آسیائی بنگال » Journal of the Asiatic Society of Bengal شایع شده است خیلی دلچسپ و مفید میباشد. کروکی و رسم های « برنس » (۲) (تصویر ۰۷ ب) از تاریخ شیوع رسم های کپطان میتلاند مفاد خود را از دست داده است.

در ۱۸۳۵ شارل من چند روزی در بامیان بسر برده مدعی است که بالای سربت ۵۳ متری (۳) يك نوشته بهلوی دیده است. این نوشته با تصاویر رنگه داخلی طاق بت ۳۵ متری مخصوصاً توجه او را بخود جلب نموده (۴) (این تصویر عبارت از مثال شخص ذی مقام ساسانی است که در قطار مهم اعانه دهندگان بهلوی راهب بودائی کشیده شده) و آن عجالتاً و فوراً و ادارش ساخته بود که بگوید بت های بامیان به بودائیت ربطی ندارد. لذا در اثر این ملاحظات دور افتاده « من » اهمیت اعانه ساسانیان را فارس در تشکیل تصاویر بامیان گوشزد میکند. در ۱۸۴۲ « سرو سننت آبری » ^{روشن گاو علوم انسانی و مطالعات شرقی} Sir Vincent Eyre ^{کهنه بندی افغانها} بامیان (۴) را معاینه نموده يك رسم متوسط بت ۵۳ متری بامیان را کشیده است چنانچه يك نقل کروکی که بقلم « ویلیام سیسن » William Sampson

- (۱) ادامه مسافرت کپطان « برنس » ودا کتر « ژرار » از پشاور تا بخارا جریده انجمن آسیائی بنگال جلد ۲ صفحه ۷ .
 (۲) جریده انجمن آسیائی بنگال جلد ۲ تصویر ۱۹ ارتیکل « برنس » راجع به بت های عظیم الجثه بامیان صفحه ۵۶۴ - ۵۶۱ .
 (۳) نونه مستر « شارل من » راجع به نوشته جات بامیان جریده انجمن آسیائی بنگال جلد ۴ صفحه ۱۸۸ .
 (۴) جریده انجمن آسیائی بنگال جلد ۴ تصویر ۴۴ .

رسم شده است در جریده انجمن شاهی آسیائی - Journal of Royal Asiatic Society (۱) شایع شده است.

در ۱۸۴۲ « لیدی سل » Lady Sale و دخترش نقل تصاویری که « دیوارها و سقف (۲) » مجاور بت کلان بامیان را مزین کرده بود کشیدند و بطوریکه گمان می‌رود این کاپی‌ها گاهی به اروپا ترسیده اند.

بالاخره بایستی در قطار کسانی که بمعاینه بامیان آمده اند اکتفا کمتر « گری فیت » Griffith را متذکر شویم که اخبار راه مسافت او را (ژمک کله لند) J. Mac. Clelland در ۱۸۳۹ شایع کرده است. همچنین از « کتر یافورسکی » Yavorskiï اسم ببریم که شرح مسافرت او در ۱۸۸۲ منتشر شده است.

مهمترین تمام تشریحاتی که راجع به آثار عتیقه بامیان نگاشته شده عبارت از مقاله محله انجمن شاهی آسیائی است که به (سمج ها و مجسمه های تراشیده شده در سنک بامیان) معنون میباشد و در ۱۸۸۸ شایع گردیده است. این مقاله شامل مقدمه کرنیل « یول » Yule مکاتیب کپطان تالبوت نقل کاپی های کپطان میتلاند (۳) و نونه های تشریحاتی « ویلیام سپسن » میباشد. همین مضامین فوق الذکر در رسم هاشمی میهن گران در ۱۳۲۴ خورشیدی در مجله « آلبون و کورنیل » در افغانستان بهترین اسنادی بود که راجع به بامیان در دسترس داشتیم. تا تمام

(۱) اخبار انجمن شاهی آسیائی جلد ۱۸، حصه ۳ تصویر ۳. (۲) نونه های مکاتیب کپطان « تالبوت » که ذریعه « ویلیام سپسن » در صفحه ۱۳۳۹ اخبار انجمن شاهی آسیائی شایع شده است. (۳) این صاحب منصب از جمله اعضای کمیسیون تعیینات سرحدی شمال غربی افغانستان بوده که در ۱۸۸۴ تحت مدیریت « سر پتر لاسدن Sir Peter Lamsden » دایر شده بود و کرنیل « سروست رجوی » Sir West Rigeway هم بآن ملحق بود سایر صاحب منصبان آقرار ذیل بوده اند.

(مؤلف کتاب افغانستان شمالی خراسان و سیستان) مجیر دیورند Major. F. L. Durand
هالائیچ T. H. Holoich مؤلف (دروازه هند) کپطان سنت جارج کاری Saint George Core
کپطان بی کاک Peacockn کپطان تالبوت M. G. Talbot کپطان میتلاند Maitland
ویات A. C. Yate